

JONO PAULIAUS II KŪNO TEOLOGIJA KAIP KELIAS Į LAIMINGĄ GYVENIMĄ

Andrius Vaitkevičius

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje bus siekiama atsakyti į klausimą, kam skirtas žmogaus kūniškumas, kokia jo reikšmė ir prasmė konkretaus žmogaus gyvenime? Analizuosime ir remsimės Jono Pauliaus II katechezų apie vyro ir moters sukūrimą bei žmogiškąją meilę ciklu, kuris plačiau žinomas kūno teologijos pavadinimu. Remsimės Romos Katalikų Bažnyčios teologiniu kūniškumo supratimu ir bandysime atsakyti į klausimą, ar įmanoma būti laimingam gyvenant čia, žemėje? Užduosime klausimą, kaip mūsų kūniškumas ir kūniškumo ribotumo suvokimas veikia mūsų laimės suvokimą? Ar įmanomas laimingo gyvenimo receptas, žinant žmogaus polinkius per kūno patirtį rinktis gyvenimą, kurį teologine prasme galima įvardyti kaip žeminantį pačią žmogiškąją egzistenciją? Analizuosime žmogaus kūną menkinančius mąstymo modelius. Siekiant atsakyti į esminius su žmogiškojo kūniškumo suvokimu susijusius klausimus ir stengiantis suvokti, koks galutinis kūno likimas, remiamasi Biblijos pasakojimu Pradžios knygoje – žmogaus sukūrimo istorija.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: kūno teologija, žmogus, kūnas, dvasia.

Abstract

In this article we will try to answer the question – what is the meaning of human corporeality? What is its meaning and significance in the life of a particular person? We will analyze and rely on the cycle of John Paul II's catechesis about the creation of man and woman and the significance of human love, more commonly known as “the theology of the body”. We will rely on the theological understanding of human corporeality of the Roman Catholic Church and will try to answer the question: is it possible to be happy living here on earth? We will ask the question: how do our corporeality and the perception of the limitations of our corporeality affects the understanding of our happiness? Is it possible to have a recipe for a happy life while knowing of man's tendencies to choose a life through the experience of the body, which can theologically be called as humiliating the human existence itself? We will analyze some models of thinking patterns that despise the human body. The Biblical narrative – recorded in the Book of Genesis – about the creation of the man and the woman will serve to answer to the fundamental questions related to the perception of human corporeality and its destination.

KEY WORDS: Theology of the body, human, body, spirit.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/mtd.v0i6.2199>

Įvadas

Dar antikos laikais garsieji mąstytojai kėlė sau klausimą, kas yra žmogus, kas sudaro mūsų žmogiškumo esmę? Platonas, Sokratas, Aristotelis gebėjo įžvelgti, kad buvimo žmogumi esmę sudaro ne tik išoriniai, fiziologiniai, dalykai, bet ir tai, ką galima įvardyti žmogaus siela, arba dvasia. Taip gimsta aiškus suvokimas, kad būti žmogumi visų pirma reiškia būti būtimi, kuri yra materialaus ir nematerialaus pradmenų junginys. Šiuo požiūriu žmogų, kaip žmogų, galime suvokti tik tol, kol jis yra gyvas ir kol mes jį regime arba kol patys save suvokiame ir regime kaip šių dviejų tikrovių koegzistencijos išraišką. Logiška manyti, kad žmogui mirus, tai yra diagnozavus biologinę kūno mirtį, nebegalime kalbėti apie jį kaip apie žmogų. Praradus dviejų esminių tikrovių koegzistencijos būvį, kuris konkrečią būtį leistų apibūdinti kaip žmogiškąją, galima diskutuoti dėl sąmonės, arba nenykstančios mūsų žmogiškosios dalies, buvimo, savojo „aš“ suvokimo ir to savojo „aš“ santykio su „kitu“, kuris yra bet kuris kitas asmuo (arba net pats Dievas), žmogus, gebantis išreikšti save kaip asmenį.

Mąstydami apie žmogiškosios būties egzistenciją, privalome sau užduoti klausimą, kas gi sudaro žmogiškosios būties esmę, kas yra tas žmogiškasis „aš“ ir kam skirtas kūniškumas, jeigu, filosofškai mąstant apie žmogų, po mirties jo sąmonė, „aš“, asmuo nesunyksta. Kuo šiame dispute svarbus žmogaus kūniškumo klausimas, galbūt jis suvoktinas tik agnostine prasme – kūnas, kaip sielos kalėjimas, iš kurio reikia išlaisvinti tikrąjį „aš“?

Netgi krikščioniškame kontekste, ypač viduramžiais, matome siekį suvokti tikrąjį žmogiškumą, nors dažnai, pavyzdžiui, šventųjų biografiniuose aprašymuose žmogaus kūnas traktuojamas kaip nuodėmės, tai yra blogio, šaltinis, kurį reikia „bausti“ įvairiais apsiplakimais, marinimu ir kitaip ribojant fiziologinį žmogiškumą bei kūniškumo pasireiškimą. Kaip šio suvokimo pagrindas tarnauja apaštalo Pauliaus mintis Biblijoje, kur jis kalba apie kūno geismus ir polinkį į blogį, tiksliau, klaidinga jų interpretacija: „Aš žinau, kad manyje, tai yra mano kūne, negyvena gėris. Mat aš sugebu gero trokšti, o padaryti – ne. Aš nedarau gėrio, kurio trokštu, o darau blogį, kurio nenoriu. O jeigu darau, ko nenoriu, tada nebe aš tai įvykdau, bet manyje gyvenanti nuodėmė“ (Rom 7, 18–20).

Reikia pripažinti, kad šis ilgas, šimtmečius trukęs paieškų kelias vis dar aktualus ir šiandieninei žmonių bendruomenei. Įvairi simptomatika, su kūniškumo pasireiškimu ir skirtingomis jo suvokimo interpretacijomis susijusios patologijos yra ne kas kita, kaip akivaizdus liudijimas, jog modernus žmogus vis dar neatsakė į klausimą, ką reiškia būti žmogumi, kokią vietą žmogiškojoje egzistencijoje užima jo kūnas, lytiškumas, buvimas vyru ir moterimi? O gal vis dėlto teisūs filosofai, kūną įvardijantys kaip sielos kalėjimą?

Tyrimo objektas: Jono Pauliaus II katechezijų apie vyro ir moters sukūrimą bei žmogiškąją meilę ciklo, kuris pavadintas *kūno teologija*, sisteminė analizė.

Tyrimo tikslas: aptarti *kūno teologijos* sampratą; atskleisti žmogiškojo kūniškumo, kaip integralios žmogiškumo dalies, svarbą.

Tyrimo uždaviniai: 1) pabrėžti kūniškumo svarbą savojo „aš“ atradimo kelyje; 2) įvardyti, kuo kūno ir dvasios dermės suvokimas svarbus laimingam žmogaus gyvenimui.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sintezė.

1. Filosofinis problematikos aktualizavimas

Romos Katalikų Bažnyčios teologija kelia klausimą, kaip žmogaus suvokimas atskleidžiamas Biblijoje? Kas yra žmogus? Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, analizuojamas ne tik Biblinio suvokimo kontekstas, bet ir plačiau įvairių filosofų, kurie analizavo žmogaus fenomeno klausimą, raštai (Aristotelio, Platono, Sokrato, Augustino ir kt.).

Vienos filosofinės kryptys žmogaus esmę suvokia kaip jo sąmonės „aš pasireiškimą“, kitos kalba apie žmogaus esmę – sielą, kuri turi išsilaisvinti iš kūno, tarsi kalėjimo. Ir dar daug visokių variacijų, kurios yra ne kas kita, kaip tik bandymas atsakyti į klausimą, kas yra žmogus? Šiame filosofinio pobūdžio kontekste kyla klausimas, kuo svarbus, kalbant apie buvimą žmogumi, yra jo kūniškumo aspektas? Ar kūnas yra tik sielos kalėjimas, o gal kūniškumas yra tai, kas skatina nusidėti, skleisti blogį? Toks suvokimas lemtų dualistinę mąstymo koncepciją (gerosios ir blogiosios pusės suvokimo) ir savo kūno niekinimo praktiką, populiarią viduramžiais, kai siekta optimi-

zuoti tobulėjimo ir šventumo siekio patirtis. Siekiant išsilaisvinti iš tamsios kūniškumo pusės, vedančios žmogų į įvairias pagundas, nuodėmingumo patirtį, natūralus noras išsilaisvinti iš to, kas kenkia tau, tikrajam tavo „aš“, tai yra atsikratyti kūniškumo pasireiškimo patirčių.

O gal tikrasis savojo „aš“ suvokimas remiasi rytietiškomis filosofinėms ir religinėms srovėms būdingu mąstymu, kai teigiama, jog žmogus yra tiesiog siela, kurią reikia tyrinti, laisvinti iš kūniškumo patirties, kad pasiektų savosios egzistencijos tobulumo viršūnę? To siekiantis žmogus sutinka kliūtį, kuri kelia daug nepatogių, su kūniškumo raiška susijusių klausimų.

Tad kokia yra kūno paskirtis suvokiant savąjį „aš“, žinant žmogaus kūniškumo baigtinumo aspektą, kurio įrodymas – dūlėjimas žemėje (mirtis)? To suvokimo prasmę, kurią iš dalies atskleidė antikos filosofai ir mąstytojai (ikikrikščioniškoje epochoje), kad žmogus yra kūno ir sielos vienovę skleidžianti būtis, gražiausiai atskleidžia katalikiškoji samprata, t. y. krikščioniškas žmogiškosios būties suvokimo kontekstas.

Joseph'as Ratzinger'is savo veikale „Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas“ kalba apie tikro žmogiškojo paveikslo atkūrimą Paskutinio teismo dieną (plg. Ratzinger, 1996). Toks eschatologinis suvokimas pagrįstas bibliiniu suvokimu, kad tą dieną visiems mirusiesiems bus suteiktas negendantis, nemarus kūnas ir sugrąžinta žmogiškumo pilnatvė, kai gendantis kūnas apsisvilks negendamybe ir marus kūnas – nemarybe (plg. 1 Kor 15, 51–57). Aiškiai matome, kad apie žmogų, kaip žmogų, galima kalbėti tik tada, kai jis yra kūno ir sielos vienybėje esanti būtis. Tai katalikiškojo žmogaus suvokimo pagrindas.

Kas nutinka su žmogumi po mirties? Kūnas ir siela atsiskiria, tada jau kalbama apie kitą buvimo formą, kuri nėra žmogus. Kalbama apie žmogaus sielą, sąmonę, „aš“ suvokimo išlikimą, bet nebelieka žmogiškumo – buvimo žmogumi sąlygos, t. y. kūno ir sielos vienovės. Katalikų teologija aiškiai įvardija šio visa apimančio žmogiškumo atkūrimą Paskutinio teismo dieną. Kitaip tariant, per antrąjį Kristaus sugrįžimą, kai įvyks pasaulio pabaiga, viso pasaulio ir visų laikų žmonės dalyvaus galutinio žmogiškojo paveikslo atkūrimo procese, kai visiems žmonėms bus suteiktas nemarus kūnas ir taip jie dalyvaus Dievo sukurtoje amžinybėje, skleidami žmogiškumo pilnatvę (plg. Ramonas, 2016).

2. Vatikano II Susirinkimas: kas yra žmogus?

Vatikano II Susirinkimo pastoracinė konstitucija apie bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“ (džiaugsmas ir viltis) aiškiai ir nedviprasmiškai pateikia Romos Katalikų Bažnyčios mokymą apie žmogiškosios egzistencijos suvokimą: „Kūno ir sielos vienybėje žmogus pačia savo kūnine sąranga aprėpia medžiaginio pasaulio pradus, šitaip jame pasiekiančius savo viršūnę ir pakylėjamus įsijungti į laisvą Kūrėjo šlovinimą. Tad žmogui nevalia niekinti kūno gyvenimo. Priešingai, savo kūną, kaip Dievo sukurtą ir prikelsimą paskutinę dieną, jis turi laikyti geru ir vertu pagarbos. Tačiau, būdamas nuodėmės sužeistas, jis jaučia kūno maištavimą. Tad pats žmogaus orumas reikalauja kūnu garbinti Dievą ir neleisti jam tenkinti blogų širdies polinkių“ (Vatikano II Susirinkimo nutarimai, 2001, p. 133). Visuotinis susirinkimas pabrėžia matomą norą niekinti kūną, kuris tikinčiajam tampa nuodėmės šaltiniu ir dvasinio gyvenimo bei augimo tikint priešū. Tačiau neįsivaizduojama, kalbant bibline kalba, kad Dievas būtų sukūręs būtį, kuri kenktų savo pačios būčiai ir gerovei. Tad Romos Katalikų Bažnyčios mokyje pastebimas kvietimas pažinti savąjį kūniškumą ir jį vertinti galutinio eschatologinio išsipildymo kontekste.

Dar vieną kraštutinumą analizuodami šiuolaikinio žmogaus gyvenimą pastebi katalikų teologai ir jį įvardija kaip būties baigtinumo suvokimą, t. y. kad žmogus yra tik ta regimoji dalis, kuri juntama fiziškai. Ir čia matome aiškų kvietimą priimti dvasinį pradą – žmogaus sielą: „Tačiau žmogus neklęsta, laikydamas save aukštesniu už kūną, manydamas esąs daugiau, negu vien gamtos dalelė ar bevardis žmonių bendruomenės pradas. Savo vidujybėje jis iškyla virš visų daiktų; į šios vidujybės gelmę grįžta, atsigręždamas į savo širdį, kur jo laukia Dievas, tiriantis širdis, ir kur jis pats Dievo akivaizdoje nulemia savo likimą. Tad pripažindamas savyje dvasinę ir nemirtingą sielą žmogus ne apsigauja iš grynai fizinių bei visuomeninių sąlygų kilusia iliuzija, bet pasiekia pačią tikrovės gelmę“ (Vatikano II Susirinkimo nutarimai, 2001, p. 133–134).

Analizuojant šią pastoracinę konstituciją atsiskleidžia aiškus antropologinis suvokimas, liudijantis buvimo žmogumi esmę per dualistinį vieningumo sąlytį (sąjungą) – kūno ir sielos, vedantį į žmogiškosios būties slėpinio gelmę,

talpinančią savyje neregimybės apčiuopiamumą per fizinės ir dvasinės būtiesusių susilietimą žmogiškojoje būtyje. Toks žmogiškosios egzistencijos suvokimas pilnatvę pasiekia, kai yra kreipiamas į *asmenų bendrystę* tiek puoselėjant žmogiškąjį santykį, tiek santykį su Dievu. Asmenų bendrystės siekis ne tik įprasmina santykius šeimoje ar visuomenėje, bet ir glaudžiai susijęs su asmeninės laimės pojūčiu, moraliai teisingais pasirinkimais, atsakymų į gyvenimo prasmės klausimus paieška, savojo kūniškumo, kaip integralios žmogiškosios būties dalies, suvokimu.

3. Esminis lūžio taškas katalikų teologijoje: Jono Pauliaus II sukelta „seksualinė revoliucija“

1979–1984 metais vykusių bendrųjų trečiadienių audiencijų Vatikane metu popiežius Jonas Paulius II vedė katechezijų apie vyro ir moters sukūrimą bei žmogiškąją meilę ciklą, kur išklėlė *kūno teologijos* idėją. Kūno teologijos pagrindas – Biblija ir antropologija, ji remiasi žmogiškosios meilės idėjos ir krikščioniško skaistumo analize, žmogaus širdies ir kūno atpirkimo mintimi, katalikiškos santuokos ir vaisingumo principo suvokimo gilinimu (plg. Jonas Paulius II, 2006). Šis katechezės ciklas ir pati kūno teologija suvokti kaip kvietimas gerbti žmogiškosios egzistencijos būtį, pabandyti suvokti pirminę žmogaus gyvenimo paskirtį žvelgiant per žmogaus sukūrimo momento prizmę, apmąstant žmogaus, kurį Dievas sukūrė, gyvenimo paskirtį ir pašaukimą.

Popiežiaus Jono Pauliaus II teigimu, žmogus socialinio gyvenimo lygmeniu nuolat verčiamas gyventi pagal vartotojiškos kultūros mąstysenos modelį, kai mąstoma tik siaurai vienu kuriuo aspektu, negebant integruoti skirtingų gyvenimo lygmenų. Tai pasireiškia individualistiniu mąstymu, negebėjimu susieti civilinės ir moralinės gyvenimo sričių, žvelgti į žmogų, jo gyvenimą suvokiant kaip visa apimančią gyvenimo patirtį. Netgi žmogaus gyvybės, jo kūno „sudaiktinimo“ klausimas tampa normatyvine apraiška. Lyg ir savaime suprantama savo kūną, gyvybę traktuoti kaip daiktą, kaip kažką, kas nepriklausytų tavajai būčiai. Žmogus, kuris dangstosi modernistinio gyvenimo vertybių filosofija bei modernistine žmogaus suvokimo samprata, atsiduria pasirinkimo paribyje ir rizikuoja prarasti savąsias šaknis, gyvenimo prasmę,

santykį su Dievu bei žmonėmis. Garsus teologas, buvęs Jono Pauliaus II Studijų apie šeimą ir santuoką instituto prie Laterano universiteto prezidentas, profesorius, Jono Pauliaus II antropologinio mokymo ekspertas Angelo'as Scola teigia, kad apibendrinant Jono Pauliaus II įžvalgas dėl kūniškumo suvokimo praradimo, žmogui gresia praradimai, krizės, problemos net šešiose egzistencinio mąstymo srityse: „a) teisingo ir sveiko savęs vertinimo; b) savojo kūno egzistencinės prasmės suvokimo; c) savojo lytiškumo paskirties; d) savo gyvenimo prasmingumo; e) kančios prasmingumo; f) mirties prasmės suvokimo“ (Scola, 2005, p. 26). Siekiant įveikti šią krizę svarbu prisiminti prigimtinę kūno paskirtį, kuri suvoktina bendrame žmonijos sukūrimo kontekste ir santykyje su „kitu“. Taigi Jono Pauliaus II mokyme aiškiai išreikštas kvietimas grįžti prie antropologinės tiesos apie žmogų.

Septintasis XX amžiaus dešimtmetis įvardijamas kaip seksualinė revoliucija, o Jono Pauliaus II mokymas apie žmogų ir jo kūniškumą aštuntajame ir devintajame praeito amžiaus dešimtmečiuose vadinamas „seksualinės kontrrevoliucijos“ metais, kontrrevoliucijos, kilusios pasikeitus kūniškumo, kuris pavadintas *kūno teologija*, suvokimui. Kodėl? Kas yra ta vadinamoji kūno teologija? Ji remiasi bibliniais apmąstymais apie žmogaus įsikūnijimo prasmę, ypač apie jo lytiškumą, erotiškumą, aistrą. Jonas Paulius II „nuodugnai apmąstydamas žmogaus kūno prasmę ir biblinę santuokinės meilės analogiją (...) nušviečia visą Dievo planą žmogaus gyvenimui, nuo jo pradžios iki eschatologinių dalykų“ (West, 2010, p. 10).

Christopher'io West'o teigimu, Jono Pauliaus II nuomone, „kelti klausimus apie žmogaus kūno prasmę reiškia pradėti gaivinančią kelionę, vedančią (...) nuo žmogaus kūno prie lyčių skirtingumo slėpinio, nuo jo – prie švento bendravimo viename kūne paslapties; nuo jos – prie Kristaus šventojo bendravimo (Komunijos) su Bažnyčia (...) slėpinio; ir nuo jo – prie Amžinojo Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios švenčiausiojo bendravimo. Trumpai tariant, mąstydami apie giliausią žmogaus lytiško kūno prasmę, prisiliečiame prie paties Dievo slėpinio“ (West, 2010, p. 10). Tai visiškai naujas būdas kalbėti tiek apie žmogų, tiek apie Dievą. Susiduriama su prietaisais, baimėmis, kurios stereotipizuoja arba įkalina vyro ar moters įsikūnijimo mįslę. Iš čia ir kyla mintis „*sudvasinti* savo žmogiškumą ir net *sudvasinti* Kristų ir Bažnyčią“ (West, 2010, p. 11).

Taigi akivaizdu, kad krikščionybėje kūniškoji tikrovė neatmetama, jos atskyrimas nuo dvasinės ir priešingai – dvasinės atskyrimas nuo kūniškosios suvokiamas kaip klaidingas ar net pavojingas. Katalikų Bažnyčios Katekizmas moko, kad „žmogus – kartu dvasinė ir kūninė būtybė – išreiškia bei suvokia dvasinę tikrovę materialiais ženklais ir simboliais“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 1146, p. 251). Tad akivaizdu, kad krikščionis dvasinę žmogaus plotmę patiria per kūniškąją, o visuomenėje gajus mąstymas, jog kūnas – blogio šaltinis ir tik dvasia yra gera (vadinamoji *manichėjinio mąstymo mokykla*), iš esmės yra klaidingas, neatitinkantis biblinės ir krikščioniškos pozicijos.

Tad krikščionybė neneigia ir neatmeta kūno svarbos, priešingai – mato, jog „problema su mūsų sekso prisotinta kultūra yra ne tai, kad kūnas ir lytiniai santykiai pervertinami. Problema yra tai, kad jie nepakankamai įvertinami – nematoma, kokie jie iš tikrųjų vertingi“ (West, 2010, p. 13). Jonas Paulius II žmogaus kūną suvokia kaip „sakramentą“, tai yra regimą būdą suvokti patį Dievą. Tokio suvokimo pagrindas – Pradžios knygos eilutė: „Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą, pagal savo paveikslą sukūrė jį; vyrą ir moterį; sukūrė juos“ (Pr 1, 27). Jeigu žmogus yra Dievo paveikslas ir atspindys, tai per jį – per tą atspindį, paveikslą – įmanoma pamatyti Dievą. Čia atsiskleidžia principinis Jono Pauliaus II žmogaus kūno studijų metodas: kūną jis traktuoja „ne kaip biologinį organizmą, bet kaip teologiją, „mokslą apie Dievą“. Kūnas nėra dieviškas. Tačiau jis yra dieviškojo slėpinio ženklas“ (West, 2010, p. 15). Taigi Dievo slėpinys, atskleistas analizuojant žmogaus kūno paskirtį, vadinamas *kūno teologija*. Toks žvilgsnis į kūną, kuris dar taip neseniai laikytas blogio šaltiniu, išties revoliucingas, tai krikščioniškojo pasaulio „seksualinė revoliucija“.

Jonas Paulius II didelę savo mokyimo dalį skyrė būtent kūno teologijai. Jo suvokimu, norint puoselėti kultūrą ir ugdyti visuomenę, kuri gerbtų žmogaus orumą ir suvoktų žmogaus gyvenimo prasmę, būtina grįžti prie pirminio Dievo plano žmogui. Jono Pauliaus II metodo esmė – kaip atskaitos tašką rinktis žmogaus patirtį. Ch. West'as teigia, kad Jono Pauliaus II „įsitikinimu, jeigu tai, ko moko Bažnyčia, yra objektyvi tiesa, tuomet žmogiška patirtis, tokia, kokia yra, – subjektyvi – turėtų tą tiesą patvirtinti“ (West, 2010, p. 26). Pontifikas kviečia žmones pasitikrinti, ar jų gyvenimiškoji patirtis atitinka jo siūlomas išvalgas. Nemoralizuojantis, greičiau diskutuoti ieškant tiesos raginantis tonas leidžia suvokti, jog

savojo kūniškumo ir lytiškumo paskirties suvokimo esmę atskleidžia ne pasmerkimo žinia, o suvokimas, kad taip ilgai žmogus tenkinosi kažkuo mažesniu, taip žemindamas savo žmogiškąjį orumą. Tad klausimai, kodėl Dievas sukūrė vyrą ir moterį, ką reiškia būti žmogumi, vyru, moterimi, kokia lytinių santykių prasmė / esmė, tampa pagrindiniais, siekiant suvokti kūno teologiją.

Jonas Paulius II kviečia remtis paties Jėzaus Kristaus mokymu apie kūną ir lytiškumą, užfiksuotą Šventajame Rašte. Jį galima suskirstyti į tris kategorijas: „1) *Mūsų kilmė* – remiamasi Jėzaus pokalbiu su fariziejais apie Dievo pradžios planą dėl santuokos (žr. Mt 19, 3–9); 2) *Mūsų istorija* – remiamasi Jėzaus žodžiais iš Kalno pamokslo apie svetimavimą širdimi (žr. Mt 5, 27–28); ir 3) *Mūsų likimas* – remiamasi Kristaus pokalbiu su sadukiejais apie kūno prisikėlimą (žr. Mt 22, 23–33)“ (West, 2010, p. 27). Popiežiaus teigimu, tik suvokę šiandieninį žmogų, kaip vieningą kūno ir sielos būtį, jos kilmę bei likimą (to, kas mūsų laukia), visą platų kontekstą, galime atsakyti į klausimą, ką reiškia būti žmogumi ir kaip turėtume nugyventi savo gyvenimą. Kūno teologija ir siekia atsakyti į šiuos du klausimus.

4. Pirminis Dievo planas žmogaus kūno aspektu iki gimtosios nuodėmės momento

Sudėtinga analizuojant Bibliją kalbėti apie žmogaus patirtis, susijusias su jo kūniškumu, nes neturime jokių pirmųjų vyro ir moters išgyvento visiško nekaltumo patirties įrodymų. Loginė teologų išvada remiasi Pradžios knygos pasakojimo apie Adomo ir Ievos nuopuolį analize (plg. Pr 3, 1–24). Jeigu žmogus po gimtosios nuodėmės nuopuolio pradėjo linkti į blogį, geidulingumą, kito asmens išnaudojimą ir pan., logiška būtų manyti, kad iki gimtosios nuodėmės ir nuopuolio to nebuvo. Nepaisant tiesioginių įrodymų nebuvimo, Jonas Paulius II teigė, kad kiekvienas žmogus girdi savyje tos nekaltos ir tyros pradžios „aidą“ (plg. West, 2010, p. 33).

Adomas ir Ieva po sukūrimo momento jaučiasi vieniši šiame pasaulyje, nes suvokia, kad skiriasi nuo visos kitos kūrinijos – gyvūnijos pasaulio. Tai vadinamosios *pirminės vienatvės* patirtis, kuri leidžia atrasti save, kaip asmenį, kartu skatina trokšti bendrystės su kitu asmeniu. Tad Adomas džiaugiasi išvy-

dės Ievą, nes pagaliau pamato kūną, kuris išreiškia asmenį. Iki tol jis žvelgė į Dievo sukurtų gyvūnų kūnus, bet asmens juose neįžvelgė. Nuo šiol visa keičiasi, nes Adomas surado asmenį – Ievą, su kuria pašauktas kurti bendrystę. Ir čia atsiskleidžia viena pagrindinių Biblijos tiesų, akcentuojamų kūno teologijoje, kuri kalba apie žmogaus pašaukimą gyventi puoselėjant santykį su „kitu“ – asmeniu, žmogumi. Šiame kontekste dviejų kūnų susijungimas tampa jau nebe elementariu kūnų susijungimu (kaip vyksta tarp gyvūnų), bet asmenų bendryste (plg. West, 2010, p. 38). Tai ir yra esminis lūžis katalikų teologijoje, kuri iki tol tradiciškai teigė, kad tik žmogaus siela atspindi Dievą, jo buvimą. Nors ši mintis nėra klaidinga, „Jonas Paulius II žengia žingsnį pirmyn, teigdamas, kad žmogus tampa Dievo atvaizdu ne tiek savo vienvietės, kiek bendrystės momentu. Kitaip tariant, žmogus atvaizduoja Dievą ne tik savo paties žmogiškumu, bet taip pat per asmenų bendrystę, kurią vyras ir moteris kuria nuo pat pradžių. Jis net sako, kad tai „sudaro turbūt giliausią teologinį aspektą viso to, ką galima pasakyti apie žmogų“ (West, 2010, p. 38). Tai vadinamoji pirmąją bendrystės patirtis, leidžianti asmenims išgyventi bendrystę.

Dar viena pirmąją patirtis, anot Jono Pauliaus II, – žmogaus nuogumas. Pradžios knygoje skaitome: „Jiedu buvo nuogi, žmogus ir jo žmona, tačiau jie nejautė jokios gėdos“ (Pr 2, 25). Ši Biblijos eilutė liudija, kad jiedu dar nebuvo paveikti geismo, gėdulių. Tai reiškia, kad žiūrėdami į kūną matė asmenį, o ne savo lytinio pasitenkinimo objektą. Jie kūnuose matė Dievo planą ir troško pagal jį gyventi. Tuo tarpu po gimtosios nuodėmės matome visiškai kitą paveikslą – Adomas ir Ieva prisidengę figos lapais. Jonas Paulius II šiame nuogume be jokios gėdos įžvelgia Dievo planą žmogui. Kūno teologijos autorius teigia, kad iki gimtosios nuodėmės nuopuolio Dievas dovanojo kūniškumą ir lytinį potraukį, kuris įgalindavo mylėti taip, kaip myli pats Dievas, – laisvai ir visiškai save dovanojant (plg. West, 2010, p. 40–41). Tuo tarpu geismas ir savanaudiškas noras pasitenkinti yra gimtosios nuodėmės pasekmė.

Pirmieji žmonės – Adomas ir Ieva – turėjo galimybę patirti šią pilnatvę dovanojančią meilę, neribotą, išreiškiančią save kaip kūniškąją bendrystę. Tuo tarpu nuodėmės patirtis lėmė kito žmogaus sudaiktinimą, troškimą jį pasisavinti ir užvaldyti. Taip, anot Jono Pauliaus II, nuodėmė iškreipė žmogaus lytinį potraukį. Todėl žmogus lengvai gali nukrypti prie manichėjinio suvokimo,

kad tai, kas susiję su kūniškumo patirtimi, yra blogis. Kūnas yra blogio šaltinis, lytiniai santykiai – nešvarūs ir t. t. Nuodėmingumo patirtis lytinio potraukio esmės neatskleidžia, nes tik iškraipo tai, kas buvo tobulai sukurta. Ch. West'o teigimu, pirmieji žmonės „pažino Dievo šlovingąjį meilės planą. Jie regėjo, kad tas planas įrašytas jų kūne ir patyrė jį per abipusę aistrą. Mes praradome šį šlovingą regėjimą su nuodėmės atsiradimu. Tačiau nepamirškime, kad Jėzus atėjo atstatyti pirmųjų kūrinijos tyrumo“ (West, 2010, p. 42). Kaip minėjome, tai išsipildys per eschatologinį Kristaus sugrįžimą pasaulio pabaigoje, kai žmogui bus sugrąžintas, kalbant Biblijos kalba, negendantis ir nemarus kūnas. Ir žmogaus kūnas dalyvauja dieviškojo atpirkimo plane ir negali būti niekinamas (tiek kūnas, tiek lytiškumas) tariamo šventumo vardan.

5. Gimtosios nuodėmės padariniai kūno atpirkimo kontekste

Jonas Paulius II, konstatavęs sužalotą tikrąją žmogiškąją prigimtį, pereina prie padarinių analizės. Jo teigimu, žmogus atsiduria prieštaringoje situacijoje: viena vertus, jis yra būtis, sužalota gimtosios nuodėmės pasekmių, t. y. pirmąjį tyrumą praradusi būtis, kita vertus, jis yra paveiktas Kristaus atpirkimo (Gerosios naujienos). Šią dvejopą žmogaus būseną galima vadinti *dvasine kova*, kuri vyksta kasdien.

Tos kovos pasekmė – iškreiptas požiūris į gyvenimą, kitą žmogų ir net save patį. Kalbėdami apie kūniškumą, lytinį potraukį, pradedame kalbėti apie kito žmogaus išnaudojimą, jo sudaiktinimą. O juk „lytinis suartėjimas yra skirtas atspindėti ir išreikšti dievišką meilę. Tai, kas bent kiek to neatitinka, yra klastotė, kuri ne tik nepatenkina, bet ir siaubingai sužeidžia“ (West, 2010, p. 50). Kaip tas sužeidimas įvyko? Kada žmogus pradėjo iškreiptai žvelgti į savo paties prigimtį? Gimtosios nuodėmės vyksmo akimirką. Jonas Paulius II gimtąją nuodėmę vadina „abejojimu Dievo dovana“. Pirmieji žmonės buvo pašaukti dalyvauti panašumo į Dievą paslapyje, tačiau, kaip skaitome Pradžios knygoje, žmogaus prašyta nevalgyti nuo blogio ir gėrio pažinimo medžio (plg. Pr 2, 16–17). Sugundytas „žalčio“ jis pasiryžta pasiimti tai, ko, jo manymu, Dievas neduos, ir suvalgo uždrausto medžio vaisių. Čia popiežius ir įžvelgia abejonę Dievo dovana. Užsiveriama Dievo dovanai.

Taip subjurstą ne tik santykis su Dievu, bet ir santykis su kitu žmogumi bei savimi pačiu įgauna išnaudojimo pobūdį. Žmogus pradeda trokšti užvaldyti „kitą“. Santykis pasikeičia iš dovanojimo į pasisavinimą, troškimą panaudoti.

Tokią žmogaus transformaciją popiežius „vadina antruoju lytinių santykių atradimu. Pirmą kartą atradus lytinius santykius, vyras ir moteris jautė visišką ramybę ir dvasios harmoniją. O dabar jie iš karto išgyveno grėsmę. Pirmą nuogumas jiems atskleidė jų orumą, kylantį iš jų panašumo į Dievą, dabar jie instinktyviai slepia savo nuogumą nuo kitų žvilgsnio“ (West, 2010, p. 54). Geismas lemia tai, kad žmogus nebemato kito asmens, tik jo kūną, geismų objektą. Tad, popiežiaus teigimu, geisdamas žmogus gauna ne daugiau, o mažiau, nes atsisako pilnatvės, kuriai yra pašauktas.

Čia akcentuojama krikščioniškos moralės ir etikos svarba. Moralė ir etika, kuri nebūtų tik tuščia išorinė forma, dėl kurios pats Jėzus Evangelijoje priekaištauja fariziejams ir sadukiejams (plg. Mt 5, 20), bet gyvoji moralė, kai žmogus pats galėtų įprasminti žmogiškumą pagal prigimtinių Dievo paveikslą. Teologiškai samprotaujant, žmogus iki nuopuolio net minties neturėjo nusidėti. Jis nebuvo linkęs į blogį, neteisingus sprendimus, ką moraliniu požiūriu šiandien galime įvardyti kaip nuodėmę. Žmogaus valia atitiko Dievo valią. O gimtosios nuodėmės pasekmė – polinkis į blogį ir tos valios nebeatitikimas. Pagrindinis žmogaus siekis, žinant, kokia sužeista ir išderinta jo elgsena, anot Jono Pauliaus II, išsilaisvinti nuo vidinės prievartos, skatinančios griebti ir valdyti, turėti tik sau.

Kaip iš tokios susidariusios situacijos žmogui išeiti? Dievas, sukurdamas žmogų kaip vyrą ir moterį, suteikė jiems malonę. O suabejoję Dievo meilės dovana, tos malonės neteko. Jono Pauliaus II teigimu, šios problemos sprendimas įmanomas tik turint tikėjimo malonės dovaną, atveriant jai savo širdį, puoselėjant bendrystę, kuri kyla susitikus su Dievu. Geismas apakina žmogų ir jis nebemato Dievo apreikštos tiesos, o gyvenimas vedamam dvasios atveria jo akis ir leidžia suvokti vedybinę kūno prasmę. (Tai amžinoji santuoka su Dievu danguje. Ši teologinė mintis taip suvoktina: Bažnyčia – nuotaka, Kristus – sužadėtinis. Dievo tikslas – vedybiniu, neišardomu, saitu susijungti su Bažnyčia, kuri yra kiekvienas žmogus, per Krikšto sakramentą tapęs jos nariu. Taigi galutinis žmogaus gyvenimo tikslas pasiekia savo pilnatvę šiuo vedybiniu santykiu

eschatologinio išsipildymo metu.) Šią misiją, popiežiaus teigimu, galima įvykdyti ugdant ištvermę ir prašant Dievo pagalbos perkeisti geismus ir troškimus, skatinančius kitą žmogų traktuoti kaip savo norų tenkinimo šaltinį.

6. Jono Pauliaus II kvietimas kūno teologiją traktuoti kaip naująją evangelizaciją, siekiant laimingo gyvenimo

Jonas Paulius II nuolat ragino: „Žmogau, tapk tuo, kas esi!“ Kaip to pasiekti? Dieviškuosius slėpinius padeda atskleisti kalbėjimas apie žmogų, kuris sukurtas kaip Dievo atvaizdas, jo prigimtį. Taigi, remdamiesi bibline antropologija, suvokiame, kad Dievo žymė, t. y. Dievo paveikslas, įspausta į mūsų pačių lytiškumą, kūniškumą, šeimos gyvenimą, meile pagrįstus santykius (plg. Anderson, Granados, 2009). Taigi Jono Pauliaus II „kūno teologija“ pateikia prasmingą kalbą, kurios mums ir reikia, kad įtikintume savo amžininkus, kad jie yra kviečiami atnaujinti gyvenimą per Dievo meilę“ (West, 2010, p. 165). Mums ši patirtis, su kuria susiduriame kasdien, labai artima: „Ką geriau pažįstame, ką lengviausiai galime patikrinti, kas kasdieniškiausia, jei ne įkūnijimo patirtis? Štai čia mus Dievas ir susitinka – kūne“ (West, 2010, p. 166).

Jonas Paulius II akcentuoja, kad mūsų kūniškumas, lytiškumas yra žmogiškosios prigimties esmė, atsako į jo egzistencinius klausimus. Buvimas kūne neatsiejamas nuo buvimo santykyje. Žmonės puoselėja *meilės santykius*. Paties Dievo esmė yra *trejybinis meilės santykis* (plg. Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 738, p. 163). „Per kūno teologiją ši amžinoji bendrystės paslaptis tampa arti mūsų, suprantame, kad ji – mūsų dalis. Meilės ir bendrystės paslaptis nėra kažkas ir kažkur esanti. Ji yra čia – užantspauduota visoje mūsų asmeninėje buvimo kūnu, buvimo vyru ir moterimi patirtyje“ (West, 2010, p. 166). Visiems mums pažįstamas vienvietės jausmas, bendrystės ilgesys, užrašytas Pradžios knygoje – negera žmogui būti vienam. „Kiekvienam žinomas erotinis potraukis, veikiantis kaip magnetas. Šis bazines suvienijančios bendrystės ilgesys, tiesą sakant, yra pats konkrečiausias kiekvieno žmogaus širdyje egzistuojantis ryšys su tuo žmogumi, gyvenusiu prieš du tūkstančius metų“ (West, 2010, p. 168). Jonas Paulius II pabrėžė, kad nuo kiekvieno žmogaus troškimo, jį išgryninus, galima brėžti kreivę iki

galutinio jo išsipildymo tikslo – Kristaus. Tad šeimos gyvenime du tampa vienu kūnu (plg. Mt 19, 4–6), nes tai geriausiai atskleidžia žmogaus širdyje glūdintį troškimą skleisti Dievo meilę, iš kurios jis ir sukurtas. Meilę, siekiančią bendrystės, vedančią tapimo vienu kūnu link.

Jonas Paulius II ragina artėti prie tiesos šaltinio, nes dažnai nesiekdami pažinti tiesos prie jos taip ir nepriartėjame. Nors žmogaus prigimtyje glūdi tiesos ilgesys, be pažinimo jos pasiekti neįmanoma. Panašu, kad šiuolaikinis žmogus save „maitina“ daugeliu dalykų, kurie jo nepasotina, nes to tikrojo maisto taip ir lieka neparagavęs. Svarbu atminti, kaip yra sakęs Jonas Paulius II, kad seksualinė sumaištis ir netvarka žmogaus širdyje bei santykiuose savo giliausia prasme „yra ne kas kita, kaip pašėlęs žmogaus troškimas dangaus“ (West, 2010, p. 169). Tai žmogaus troškimas gyventi tiesoje, bandymas netinkamais būdais spręsti situacijas, dėl kurių skauda širdis.

Šiame tiesos paieškų kontekste Jonas Paulius II įžvelgia naujosios evangelizacijos galimybę, taikant revoliucingą, kiekvieną žmogų paveikiantį metodą – veikti per tai, kas jam artimiausia ir pasiekia, – per jo kūną. Popiežiaus raginimas spręsti situaciją skamba kaip *kūno evangelijos skelbimas*, šiandien gal būtų tiksliau sakyti *kūno evangelijos atradimas*. Tai įgalintų žmogų gyventi laimingą gyvenimą darnoje su savimi pačiu, nejaučiant įtampos ar priešpriešos tarp dviejų jo kasdienėje patirtyje susijungiančių kūno ir dvasios polių.

Išvados

Krikščionybė ilgą laiką laikyta tokia religija, kuri kūną vertina kaip grėsmę dvasinei žmogaus prigimčiai ir neigia lytiškumo svarbą. Popiežius Jonas Paulius II pasiūlė integruotą žmogaus kūno ir sielos viziją. Katechezijų serija, žinoma kaip *kūno teologija*, aiškina žmogaus lytiškumo prasmę ir atsako į klausimą, kaip kūnas atsako į esminius mūsų gyvenimo klausimus. Kūno teologija – tai nauja krikščioniškos meilės samprata, kaip meilę priimti savo gyvenime.

Kūno teologija yra antropologijos mokslų šaka, ieškanti tiesos apie patį žmogų. Nuo žmogiškosios egzistencijos, kaip kūno ir dvasios darnos, suvokimo priklauso mano požiūris į kitas gyvenimo sritis, save patį, kitą žmogų.

Gali susidaryti įspūdis, kad Romos Katalikų Bažnyčia ieško naujų formulių, pastoracinių planų, kurie šiuolaikinį pasaulį susietų su Bažnyčia. Vis dėlto

Jonas Paulius II apaštališkajame paraginiame „Nuovo millennio ineunte“ teigia, kad „mus išgelbės ne formulė, bet Asmuo ir tikrumas, kurį Jis mums įkvepia: Aš esu su jumis!“ (Jonas Paulius II, 2001, nr. 29, p. 34). Taigi žmogiškosios prigimties pažinimas ir jos sąlyčio su Dievu suvokimas per kūną lemia ne tik tinkamą pažinimą ir požiūrį į kitus, bet yra vienintelė galimybė krikščionių bendruomenėms dalyvauti Dieviškosios žinios eschatologiniame išsipildyme, artėjant prie Kristaus – asmens, kuris savo kūnu, t. y. fiziškai, buvo tarp žmonių.

Popiežius Jonas Paulius II savo mokyme kaip pagrindinę užduotį kūno teologijos doktrinoje išsikelia ne žmogaus, kurio suvokimas kitoks arba jis tiesiog nepajėgus tų prigimtinių tiesų suvokti, pasmerkimą, bet kaip troškimą padėti jam suvokti žmogiškosios egzistencijos tikslą ir galutinį jos išsipildymą pasaulio istorijoje. Krikščionybė nemažai šimtmečių laikyta religija, kuri kūną traktavo kaip dvasinio gyvenimo kliuvinį, dėl to neigė lytiškumo svarbą išganymo plane. Jonas Paulius II pasiūlė integruotą žmogaus kūno ir sielos viziją. Kūno teologijos mokyme popiežius skatina pažinti žmogiškojo lytiškumo prasmę Dievo plane žmogui. Jis pateikė atsakymus į pamatinius klausimus, kurie susiję su žmogaus gyvenimo prasmingumu. Tai revoliucija, naujas požiūris į žmogaus kūną ir lytiškumą, kuris yra paties Dievo atspindys, Jono Pauliaus II žodžiais tariant, kūnas – paties Dievo „sakramentas“.

Kūno teologija – tai mėginimas pažinti tiesą apie žmogiškosios egzistencijos prasmę ir tikslus žvelgiant per kūniškumo prizmę, taip padedant žmogui kasdienybėje atrasti asmeninę laimę.

Literatūra

- Anderson, C., Granados, J. (2009). *Called to love*. New York: Doubleday.
- Jonas Paulius II. (2001). *Apaštališkasis laiškas „Novo millennio ineunte“ didžiojo 2000 metų jubiliejaus pabaigos proga*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
- Jonas Paulius II. (2006). *Uomo e donna lo creò, catechesi sull'amore umano*. Roma: Città Nuova.
- Katalikų Bažnyčios Kateizmas*. (1996). Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla.
- Ramonas, A. (2016). *Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Ratzinger, J. (1996). *Eschatologija: mirtis ir amžinasis gyvenimas*. Vilnius: Katalikų pasaulis.

- Scola, A. (2005). Il bene e l'inviolabilità della vita nell'enciclica *Evangelium vitae. Familia et Vita*, Vol. 2, p. 24–29.
- Šventasis Raštas. *Senasis ir Naujasis Testamentas*. (1998). Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencija, Katalikų pasaulis.
- Vatikano II Susirinkimo nutarimai. (2001). Pastoracinė konstitucija apie bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „*Gaudium et spes*“, p. 125–197.
- West, Ch. (2010). *Kūno teologija pradedantiesiems. Įvadas į popiežiaus Jono Pauliaus II sukeltą seksualinę revoliuciją*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.

THE THEOLOGY OF THE BODY OF JOHN PAUL II AS A PATH TO A HAPPY LIFE

Andrius Vaitkevičius

Summary

Christianity has long been regarded as viewing the body as a threat to person's spiritual nature and denying its sexual dimension. Pope John Paul II has offered an integrated vision of the human body and soul. In the series of catechesis became known as “the theology of the body”, he explained the divine meaning of human sexuality and answered to the question: why the body provides answers to fundamental questions about our lives. The understanding of “the theology of the body” gives a new understanding of the Christian way of love and how to embrace it fully in their lives.

The theology of the body is a branch of anthropological sciences that seeks to find the truth about the human being. The way I understand the meaning of the unity of the human body and spirit affects my attitude to another spheres of life, to the understanding of another person, understanding of myself.

One may get the impression, that the Roman Catholic Church is looking for new formulas and pastoral plans, that would connect the modern world with the Church. However, in his apostolic exhortation *Novo Millennio ineunte* the pope John Paul II made it very clear, that “we shall not be saved by a formula but by a Person, and the assurance which he gives us: I am with you!” (John Paul II,

2001, n. 29). The knowledge about the human nature and the perception of its relationship with God Through the body not only provides the proper cognition and the treatment of other persons, but is also the only way for the Christian communities to participate in the eschatological fulfilment of the Divine message. The fulfilment in the process of being going to the Christ – a person, which físically, with the body has been present among the men.

We clearly see in the teaching of Pope John Paul II that the main task of the doctrine of the theology of the body is not the condemnation of the person with the different perception, or to see him as incapable to come to an understanding of the natural truths. He declares a desire to help to realize the meaning of the human existence and its ultimate fulfilment in the history of the world. For many centuries the Christianity has been treated as a religion that has treated the body as an obstacle to the spiritual life and consequently as the one who has a negative attitude about the importance of sexuality in the plan of salvation. John Paul II proposed an integrated vision of the human body and soul. In the teaching of the theology of the body the pope encourages to learn the meaning of human sexuality in relation to God's plan to every single human being. Thus, it revolutionizes a new approach to the human body and sexuality, which are the reflection of God Himself and as John Paul II said – the body is the “sacrament” of God.

The theology of the body is an innovative attempt to learn the truth about the meaning and the purpose of human existence looking through the prism of corporeality. It's the attempt to help the person to discover a path of personal happiness in everyday life.